

Україна очима іноземців

Джеймс Мейс. Ваші мертві вибрали мене. – К., 2008. – 672 с.

Уже впродовж кількох років, в останню суботу листопада вікна українських осель увечері мерехтять вогниками свічок пам'яті. Так Україна вшановує жертв страшного Голодомору 1932-1933 років, який організував тоталітарний радянсько-більшовицький режим, щоб зламати, поставити на коліна українську націю, зокрема українських селян, що чинили впертий опір сталінській колективізації. Під час цього геноциду лютою смертю загинуло від 3,5 до 9 млн. осіб. Вже навіть той факт, що ми не можемо точно порахувати кількість жертв Голодомору і розбіжності в цифрах сягають кількох мільйонів чоловік, страшно само по собі. Адже в час цього лихоліття Україна втратила стільки населення, скільки сьогодні налічують такі країни як Латвія, Литва та Естонія разом узяті.

Небагатьом відомо, що традицію «свічка у вікні» започаткував відомий американський дослідник, великий друг України, який, до-речі знайшов вічний притулок в українській землі – Джеймс Мейс. У газеті «День» від 18 лютого 2003 року він писав: «Я хочу запропонувати лише акт національної пам'яті, доступний кожному: в національний день пам'яті жертв 1933-го (четверту суботу листопада) визначити час, коли кожен член цієї нації, де майже кожна родина втратила когось із близьких, запалити у своєму вікні свічку в пам'ять про померлих...».

Тепер детальніше про книжку Джеймса Мейса «Ваші мертві вибрали мене». Вона складається із вступу головного редактора газети «День» Лариси Івшиної – «Слово до читачів», автобіографічного розділу самого автора, двадцятип'яти його основних праць за 1993-2004 рр. під назвою «Статті», а також понад сто публікацій, які протягом 1998-2004 рр. щотижня друкувалися у газеті «День» та заключної статті дружини дослідника Наталії Дзюбенко-Мейс «День холодного сонця».

Праці Джеймса Мейса, цього видатного американця з українським серцем, розкривають найболючіші, найгостріші, найактуальніші проблеми історії України ХХ ст.. Це і наукова рецепція Голодомору, і питання політики,

економіки, культури, свободи слова і свободи особистості, функціонування української мови та багато інших питань на які шукав відповідь індіанець за походженням, американець за паспортом й українець за станом душі – Джеймс Мейс. Я зазначає Лариса Івашина: «Джеймс Мейс таки став повноправним учасником українського політичного і культурного дискурсу... Серед учасників українського інтелектуального процесу [він]таки різко виділявся: темпом, фундаментальною освіченістю, ерудицією і беззаперечним полемічним талантом».

Не маючи змоги в газетній статті проаналізувати всі його праці вміщені в рецензованому одностомнику, зупинимося лише на роботах присвячених Голодомору 1932-1933 років. До них, передовсім треба віднести фундаментальні розвідки: «Політичні причини Голодомору в Україні (1932-1933 рр.)», «Робота американської комісії по дослідженню голоду в Україні (1986-1990 рр.)», а також дещо менші за обсягом, але вагомі за змістовим наповненням: «Земля на крові», «Обжинки смерті», «Ваші мертві вибрали мене. Спадщина Голодомору: Україна як постгеноцидне суспільство», «Повість про двох журналістів», «Урок геноциду», «Вшанування українською діаспорою 50-річчя Голодомору» та ряд інших.

Розглядаючи ці та інші проблеми Джеймс Мейс постійно намагається дати відповідь на запитання: «Хто ми такі, що з нами трапалося, чому це трапалося саме з нами й куди йдемо?» І відповідь у нього не менш чітка: «Щоб перетворити СРСР... на сталінську імперію, потрібно було зламати Україну. Це Сталін зробив шляхом організації Голодомору. Ворогом номер один для Сталіна та його оточення був не лише український селянин чи український інтелігент, ворогом була Україна як така. Проти неї Сталін у 1932-1933 рр. вів неоголошену війну, кинувши сюди весь наявний військовий, поліцейський, політичний та економічний арсенал».

Загалом він наголошує, що питання Голодомору є центральним питанням не лише історії України, а має універсальне значення для всіх істориків світу, які вважають, що людство – це велика родина націй, народностей, етносів і знищення будь-якого народу веде до кризових явищ у духовному,

економічному, культурному житті всієї світової цивілізації. Тому питання штучного голодомору в Україні, пише дослідник, невід'ємне від питання порушення прав людини, народу, воно підпадає під категорію злочинів проти людяності та людства. Голодомор – це наслідок не об'єктивних причин, а цілеспрямованої державної політики комуністичного режиму. Мейс підкреслює, що «у той час Україна була єдиною національною і державною одиницею, яка могла протистояти, волюнтаристському натиску центру. ...Сталін пішов на пряму війну з українським селом, а по суті справи з Україною як цілісним державним організмом. Його стратегічною метою було перетворення всіх жителів СРСР в однорідну масу, яку згодом назвали «новою історичною спільністю – радянським народом»».

Чому саме Україна стала об'єктом радянсько-більшовицької агресії? Відповідь Джеймса Мейса точна й однозначна: «Тому що вона мала більше населення, ніж інші, разом узяті неросійські республіки. Тому що вона мала великий досвід національно-визвольних змагань. ...В Україні до 1933 року були створені й існували розвинена державна організація, хоч і в рамках поліцейських обмежень, національні державні організації, набула значного розвитку культура, поширилася сфера вживання української мови на пролетаріат та на органи державного управління. Щоб перетворити СРСР ...у сталінську імперію, потрібно було зламати Україну. Це Сталін здійснив шляхом організації голодного мору».

В інтерв'ю парламентській газеті «Голос України» Мейс ще раз наголосив, що вістря Голодомору було спрямоване проти елементів державності України, проти українців як нації. Причому Голодомору – 33-го передували нищівні удари по українській інтелігенції, тому він був не тільки економічною, а й політичною акцією. В роботі «Ваші мертві вибрали мене...Спадщина Голодомору: Україна як постгеноцидне суспільство» історик резюмує : «Щоб централізувати повну владу в руках Сталіна, потрібно було знищити другу радянську республіку, а отже, вигубити українське селянство, українську інтелігенцію, українську мову, українську історію, знищити Україну, як таку. Калькуляція була дуже простою і вкрай примітивною: нема

народу, отже, нема окремої країни, а в результаті нема проблем. Така політика в класичному розумінні цього слова означає ГЕНОЦИД».

Окремо слід сказати про статтю «Робота американської Комісії по дослідженню Голоду в Україні (1986-1990рр.)», адже сам автор брав участь у її створенні, визначенні напрямків дослідження, функціонуванні та написанні висновків й виданні трьохтомника документів про трагедію Голодомору. Висновки Комісії Конгресу США, виконавчим директором якої був Джеймс Мейс, однозначні – Голодомор 1932-1933 рр. був геноцидом спрямованим проти України як держави, проти українців як нації. Призначення на цю високу посаду Д.Мейса було не випадковим. Його зацікавлення Україною сягають початку 80-их років, коли він в Інституті україністики Гарвардського університету, разом з відомим англійським дослідником Робертом Конквестом (автором праці про Голодомор «Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор. – К., 1993. – 384 с.), працював над проектом із вивчення українського Голодомору. Докторська дисертація Д.Мейса – «Комунізм і дилеми національного визволення: національний комунізм у Радянській Україні. 1918-1933». Власне остання, під назвою «Великий експеримент: До історії національного комунізму в Україні» (у скороченому варіанті) публікується у книзі «Ваші мертві вибрали мене».

Ще один розділ називається «Колонки (1998-2004)», тобто мова йде про щотижневі статті Д.Мейса у газеті «День», в якій він працював у зазначений період. Це понад 100 публікацій, в яких порушуються наболілі питання сучасної України – зменшення сфери вживання української мови, причини української клептократії, проблеми збереження історичної пам'яті, самоідентифікація українців в Україні й ідентифікація України в світі – ці та інші проблеми посттоталітарної та водночас постгеноцидної України завжди були в полі зору Джеймса Мейса. Зазначимо, що ці публікації були видані також окремою книжкою «День і вічність Джеймса Мейса».

І наостанок – вміщена наприкінці книжки стаття Наталії Дзюбенко-Мейс «День холодного сонця» - щемлива розповідь про вченого, професора, журналіста, публіциста, зрештою свого чоловіка – Джеймса Мейса. Вона

зазначає: «Джеймс детально розписав причини і наслідки, політику і технологію Голодомору, винуватців і командирів Великого голоду. Він назвав це явище геноцидом, а українське суспільство – постгеноцидним. Саме з цієї дефініції він виводив усі економічні і політичні патології українського суспільства. ...У цій же книжці, виданій газетою «День», вашій увазі пропонується лише дециця з його доробку. Вона лише окреслює пошуки його пошуків, роздумів, проте не відбиває у всій повноті його доробку».

**Олег Полянський,
канд. іст. наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін ЛДУФК**